

célközönségnek szánta és milyen érvelést alkalmaz. Meg kell vizsgálnunk, hogy milyen bizonyítékokat és forrásokat vonultat fel, jellemzi-e előítélet.¹⁷

Az információkeresés sajátosságai

Ahogy arról részben szoltunk, az információkeresés a digitális írástudásnak is része. A *Google* és a hozzá hasonló internetes keresők nélkül már szinte létezni sem tudunk. Meg kell azonban tanulnunk és tanítanunk, hogy „guglizni” nemcsak a legkisebb erőfeszítés eleve alapján lehet, hanem érdemes megtanulni a technikáit. Jó, ha tudjuk, hogy szakmai és tudományos információt némileg más eszközökkel kereshetünk. Ilyenek a *Google Tudás* (<http://scholar.google.hu/>) és a *Scirus* (<http://www.scirus.com/>). Amúgy pedig tudatában kell lennünk, hogy ezek hasznos eszközök, amelyeknek megvannak a maguk korlátjai.

Az információdömping kezelése kapcsán fontos tudnunk azt is, hogy ma már nem választható el a Web 2.0-tól.

Mivel az újabb nemzedékek képviselői minden látható külső segítség nélkül boldogulnak az internettel, sokan feltételezik, hogy tökéletesen értenek hozzá, például kiválóan képesek információhoz jutni. Valójában azonban több hiányosságot fedezhetünk fel náluk ezen a téren. Sokukra az a jellemző, hogy össze-vissza kattintgatnak. Nincs keresési stratégiájuk, nem kulcsszavakat, hanem gyakran egész kérdéseket írnak be, amire nagyon sok irreleváns találatot kapnak. Nagyon kevés időt szentelnek az információkeresés nyomán kapott találatok elolvasásának, kevés információ alapján döntenek és beérik a legegyszerűbben megkapható anyagokkal. Egyáltalán nem vizsgálják a fellelt szövegek hihetőségét, pontosságát, relevanciáját. Ehhez járul még az is, hogy a viszonylag könnyen kezelhető témákban (sport, humor, szórakozás) keresnek online információt.¹⁸

TUDATOSSÁG ÉS FIGYELEM

Bár a címben feltett kérdésre adtunk válaszokat, a feladat nem egyszerű, mert olyasmit kell megértetnünk és elsajátíttatnunk, ami nem népszerű, miközben a népszerűség – ha akarjuk, ha nem – korunk egyik motorja. Tanulóink figyelméért folyamatosan meg kell küzdenünk. Azért a figyelemért kell harcolnunk, amelyből az információs társadalomban kevés van, és amelyet a Web 2.0 segítségével sokan akarnának lekötni, főként azért, hogy ezt a figyelmet azután áruba bocsássák. Ne gondoljuk azonban, hogy a Web 2.0 ellenségünk! Tekintsük inkább olyan játékszernek, amelyik arra is jó, hogy segítségével magunkra, az iskolára és a tanulásra irányíthatjuk tanulóink figyelmét éppen egy olyan eszközzel, amelyet ők annyira kedvelnek és használnak. Természetesen gondos pedagógiai megfontolásnak, tervezésnek kell mindezt megelőznie és megalapoznia. Végezetül, Aladdin meséjét némileg kiforgatva újra elmondjuk: a csodalámpából a kritikai szellemet kell elővarázsolnunk.

17 Lynch, C. (1998): *Information literacy and information technology literacy: new components in the curriculum for a digital culture*. http://www.cni.org/staff/cliffpubs/info_and_IT_literacy.pdf 2011.02.08.

18 Nicholas, D. – Rowlands, I. – Huntington, P.: *Information behaviour of the researcher of the future*. 2008, <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/reppres/ggintutereport.pdf> 2011.02.08.

Médiapedagógiai ismeretek a tanítóképzésben TAMUSNÉ MOLNÁR VIKTÓRIA – ANDRÁSSY MARIANN

A TÉMA INDOKOLTSÁGA

A debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Pedagógiai, Pszichológiai és Társadalomtudományi Tanszékének Pedagógia és Pszichológia Szakcsoportjában az alkalmazott- és médiapedagógia az egyik kötelezően választható tantárgy. Erre a kurzusra a tanító szakos hallgatók jelentkeznek a képzés 6. félévében. A mintatanterv szerint a 4. félév végén teljesített pedagógia és pszichológia komplex szigorlat, valamint az 5. félévben elvégzett differenciált fejlesztés kurzust követően már számos elméleti és gyakorlati előismerettel rendelkeznek. E tárgy célja többek között, hogy a hallgatók legyenek tisztában a média mint taneszköz és mint tananyag előnyeivel és hátrányaival, hogy munkájuk során megfelelő kritikai szemlélettel készíthessék fel tanítványaikat a modern kor egyik legnagyobb kihívására, a médiahasználatra.

A médiumok mértéktelen, illetve válogatás nélküli használatának számtalan káros következménye jelentkezik az iskolai oktatás-nevelés során, így a pedagógusszerepre készülő hallgatók ezirányú felkészítését kiemelten fontos szakmai feladatnak, egyben kihívásnak is érezzük. A média vélt és valós veszélyeinek bemutatása és megismerése hasznos és szükséges a leendő pedagógusok számára, hiszen napjainkra a pedagógusok szerepe is megváltozott. Egyre több a gyermekére nem odafigyelő, azt nem nevelő szülő. Ugyanakkor minden család rendelkezik televízióval, illetve nagyon sok családban megtalálható az internetkapcsolattal ellátott számítógép is. A gyerekek otthon sokszor felügyelet, illetve „szűrő” nélkül használják a médiumokat. Éppen ezért fontosnak tartjuk felhívni a tanítójelöltek figyelmét arra, hogy a gyermeket elő kell készíteni a média hatásainak befogadására. A pedagógusnak meg kell ismernie a médiát mint a tanítást kiegészítő taneszközök táráját, és betekintést kell nyernie azok használatába, illetve hatásaiba.

MÉDIAPEDAGÓGIAI ALAPISMERETEK

A médiapedagógiai ismeretek tárgyalása alapfogalmak tisztázásával kezdődik. Így kerül sor a médium, médiumok-média, multimédia, hipermédia; verbális, nonverbális és meta-kommunikáció, tömegkommunikáció fogalmak magyarázatára, illetve felelevenítésére, hiszen más tantárgyak során már találkoztak velük a hallgatók. A tananyag elsősorban Koncz István és Nagy Andor József *A média pedagógiai és pszichológiai problémái* című könyvére épül, amit más szakirodalmak, internetes források, hallgatók és oktatók által készített PowerPoint bemutatók és a diákok háttér-ismeretei egészítenek ki.

A média fontosságára hívja fel a figyelmet az a tény, hogy negyedik hatalmi ágként emlegetik.¹A hatalmi ágak szétválasztása Montesquieu nevéhez fűződik, aki három hatal-

1 Thaisz Miklós: A legitimáció nélküli „negyedik hatalmi ág”. http://www.aja.hu/data/upload/ogy_thaisz_miklos.pdf 2010.04.10.

mi ágként a törvényhozást, az igazságszolgáltatást és a végrehajtást nevezte meg. A média napjainkban olyan jelentős szerepet tölt be, hogy az előző három mellett negyedik hatalmi ágként jegyzik, s ebben nagy szerep jut a nyilvánosságnak is.

A médiafogyasztás típusait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy háromféle típust különíthetünk el. Az első típusú befogadók csoportjába azok a fogyasztók tartoznak, akik kifejezetten a médiumra összpontosítanak. Azért ülnek le televíziót nézni vagy azért hallgatnak rádiót, mert csak arra akarnak koncentrálni, és ehhez nem társul semmiféle melléktevékenység. A második típusú befogadás esetén a médiafogyasztás már más tevékenységgel jár együtt, például vezetés közben zenét hallgatunk vagy vasalás közben tv-t nézünk. A harmadik típusú befogadás pedig áttételes a fogyasztó és az adott médium kapcsolata, például a járókelő kirakatot néz, és közben rádiót hallgat.

A média dimenzióinak kapcsán ki kell emelni az idő-, a tér- és a tömegdimenziót.² Az idődimenzió az idő legyőzésére utal, a nézőnek olyan érzése van, mintha ott és akkor látná, hallaná az eseményeket, ahol és amikor azok valójában megtörténtek. Az egyidejűség élményét nyújtja és gyors, azonnali tájékoztatást tesz lehetővé. Ilyenek például az élő közvetítések. A térdimenzió a távolság legyőzésére utal, s az esélyegyenlőséget teremti meg abban az értelemben, hogy annak is lehetősége nyílik a közvetett élményszerzésre, aki csak a televízió képernyője előtt tudja nyomon követni az eseményeket. A tömegdimenzió pedig azt jelenti, hogy a média a tömegekhez szól, mégis nekünk beszél. Zrinszky László találó megfogalmazása szerint: „Nem is vagyok jelen, mégis rám néznek, nem tudok kérdezni, válaszolni, mégis velem folytatnak párbeszédet.”³

A média funkcióit⁴ elemezve a következő funkciókat különíthetjük el: (köz)művelődés, önművelés; informálás; szórakoztatás; értékteremtés, értékközvetítés (egészség, műveltség, erkölcsösség, esztétikum, tolerancia mint közvetítendő értékek) és személyiségformálás. A média pozitívan formálhatja a személyiséget az életmód, műveltségszerzés és ízlésformálás tekintetében; negatív hatásai lehetnek viszont az érdektelenség, unalom, kényelem, beszűkülés és a passzivitás.

A MÉDIA JOGI HÁTTERE

A média kapcsán fontos megvizsgálni a jogi hátteret is. A hallgatók az órák során megismerhetik a médiával kapcsolatos legfontosabb törvényeket kronologikus sorrendben, illetve azok gyermekekkel kapcsolatos rendelkezéseit. Az 1986. évi I. törvény a nyomtatott sajtóról rendelkezett, ez még nem tartalmazott a televíziózásra, rádiózásra vonatkozó pontokat. Majd 1995-ben, Melbourne-ben kiadták a Gyermekelevíziósok Chartáját, amelynek célja az volt, hogy szorgalmazza a gyermekek számára nyújtott színvonalas, változatos műfajú és tartalmú műsorok sugárzását, segítse a gyermekek testi, lelki, szociális fejlődését, a gyermekek „hallathassák” hangjukat, kifejezhessék szubkultúrájukat, erősödjön én-tudatuk, földrajzi, közösségi hovatartozásuk, más kultúrákat is ismerjenek

2 Koncz István- Nagy Andor József: A média pedagógiai és pszichológiai problémái. 69-74 p.

3 Idézi Koncz-Nagy: i.m. 73 p.

4 Uo. 75-120 p.

el, valamint a gyártók, forgalmazók ismerjék el és támogassák a gyermek-televíziózás fontosságát.⁵ Hazánkban 1996-ban született törvény a rádiózásról és a televíziózásról. Ez volt az ún. 1996. évi I. médiatörvény, amely kimondta, hogy a műsorszolgáltató köteles a vételkörzetében élő nézők tájékozódási, kulturális, állampolgári, életviteli szükségleteit, igényeit szolgáló műsorszámokat bemutatni. Nyolc pontban fogalmazták meg, milyen műsorokat köteles sugározni egy-egy csatorna:

1. a művészeti alkotás, az egyetemes, a magyar és a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek kultúráját, valamint a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek életét, a kisebbségi álláspontokat bemutató közlés;
2. oktatási, képzési célú ismeretek közzététele;
3. tudományos tevékenység és eredmények ismertetése;
4. a vallásszabadság megvalósulását szolgáló, valamint az egyházi és a hitéleti tevékenységet bemutató műsorok;
5. a gyermek- és ifjúsági műsorok, valamint a gyermekvédelem céljait szolgáló ismeretterjesztő, felvilágosító műsorok;
6. a mindennapi életvitelt segítő, az állampolgárok jogi és közéleti tájékozódását szolgáló, az egészséges életmódot, a környezetvédelmet, a természet- és tájvédelmet, a közbiztonságot, a közlekedésbiztonságot elősegítő ismeretek terjesztése;
7. az életkoruk, testi, szellemi vagy lelki állapotuk, társadalmi körülményeik következtében súlyosan hátrányos helyzetben lévő csoportok számára készített műsorszám;
8. a hírszolgáltatás.⁶

Az 1996. évi médiatörvénynek három pontja van, amely kifejezetten a gyermekek védelmére irányul, ezek a következők:

- „Nem szabad kiskorúaknak szánt műsorszámokban erőszakos magatartást követendő példaként megjelenítő képeket vagy hangokat közzétenni.”⁷
- „A kiskorúak személyiségfejlődésére ártalmas, így különösen az erőszak öncélú alkalmazását magatartási mintaként bemutató, illetve a szexualitást öncélúan ábrázoló műsorszámot csak 23 és 5 óra között lehet közzétenni. Közzététel előtt erre a közönség figyelmét fel kell hívni.”⁸
- „A kiskorúak személyiségfejlődésére súlyosan ártalmas műsorszám közzététele tilos.”⁹

Az alkalmazott- és médiapedagógia tantárgy keretein belül foglalkozunk az 1997. évi XXXI., a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvénnyel. Ezt a törvényt a média kapcsán is meg kell említenünk abban a tekintetben, hogy a törvény kimondja: „A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a közszolgálati médiában fejlettségének

5 bpk.nyme.hu/fileadmin/.../MediaPedagogia/Medped-1-2.ppt. 54. dia

6 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról. Értelmező rendelkezések. 2. §/19.

7 Uo. 5.§/3.

8 Uo. 5.§/4.

9 Uo. 5.§/5.

megfelelő ismeretei bővítését segítő erőszakmentes, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.”¹⁰

2002. évi XX. törvény a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény jogharmonizációs célú módosításában meg történt a műsorszámok korhatár, illetve tartalom szerinti besorolására. Ennek értelmében öt kategóriát különítettek el. Az első kategóriába a korhatár nélkül megtekinthető műsorok tartoznak, amelyeket nem kell ellátni jelzéssel és bármikor leadhatók. A második kategória műsorszámait a 12 éven aluli nézőben félelmet kelthetnek, illetve nem értheti, félreértheti azokat. A harmadik kategória műsorszámait a 16 éven aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására alkalmasak, közvetett módon erőszakra, illetve szexualitásra utalnak, vagy meghatározó elemei az erőszakos módon megoldott konfliktusok. A negyedik kategóriába tartozó műsorszámok alkalmasak a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, meghatározó elemei az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturális ábrázolása. E három kategória (2-3-4) műsorszámainak sugárzásakor közölni kell azok minősítését, emellett piktogram formájában a képernyő valamely sarkában a műsor teljes időtartama alatt meg kell azt jeleníteni. Az ötödik kategória műsorszámait a kiskorú fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyosan kedvezőtlen befolyásolására alkalmasak, különösen azért, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, indokolatlan erőszakot tartalmaznak. Ezen kategória műsorszámainak bármely időpontban való közvetítése tilos.¹¹ Természetesen ettől az évtől kezdődően a hazai és a nemzetközi szinten egyaránt igen nagy vitát kiváltó új médiatörvénnyel is foglalkoznunk kell!

TENDENCIÁK, FOGYASZTÓI SZOKÁSOK

Az alapfogalmak és a törvényi háttér tisztázása után a médiával kapcsolatos tendenciák, fogyasztói szokások bemutatása következik. Míg régebben a média technikai csodának számított és kevesek kiváltsága volt a televíziókészülék, addig ma megszokott használati eszköznek tekintjük, és hozzátartozik mindennapjainkhoz. Teljesen természetesnek számít, hogy az autóban hallgatjuk a rádiót, este bekapcsoljuk a tévét vagy ebédszünetben fellépünk a világhálóra. Az órák folyamán arra törekszünk, hogy diákjaink arról a korosztályról tudjanak meg minél többet, amellyel pályájuk során ők is kapcsolatba fognak kerülni. Mivel a tanítók a 6-10, illetve a 6-12 éves tanulókkal dolgoznak leginkább, e korosztály médiafogyasztási szokásait vizsgáljuk.

Egy 1997-ben Amerikában végzett felmérés szerint a gyerekek 18 éves korig kb. 15 ezer órát töltenek a televízió előtt (míg iskolában összesen 12 ezer órát).¹² Eszerint tehát a gyerekek többet ülnek a televízió előtt, mint az iskolapadban. 1993/94-ben Magyarországon is végeztek egy hasonló felmérést, amelynek során kiderült, a fiatalok 24%-a négy órát vagy

ennél is többet, 36%-a pedig két-három órát tölt a televízió előtt naponta.¹³ Ez az arány 2005-ben a gyerekek esetében napi négy, felnőtteknél pedig napi öt óra volt. Elgondolkodtató az a tény is, hogy a lakosság 90%-a a televízióból nyert kultúrával rendelkezik.¹⁴ Nem olvasnak naponta újságot, könyveket, hanem televíziót néznek vagy éppen a neten szörföznek, és onnan értesülnek a napi hírekről. Folytatva a statisztikákat, elmondhatjuk, hogy minden gyermekes család rendelkezik legalább egy televízióval és minden második gyermekszobában ott áll a tévé. A készülékek 80%-án több mint öt csatorna fogható.¹⁵ Mindez televízió-függőség kialakulásához vezethet mind felnőttek, mind gyermekek körében.

Mindezek alapján beszélhetünk a média kétarcúságáról és felvetődik a kérdés: a televízió áldás vagy átok napjainkban? Mellette szól, mint általában a többi médium mellett is, hogy mindenképpen hasznos, hiszen információhoz jutunk általa, értesülhetünk olyan eseményekről, amelyek a nagyvilágban történnek, és ezáltal megszűnnek a tér- és időkorlátok. Bővíti tudásunkat, ismereteinket, s a szórakoztatásban is szerepe van, valamint a szabadidő eltöltésében, a regenerálódásban is. Azonban árnyoldalát tekintve számos negatív tényezőt is kiemelhetünk, amelyekről a következő fejezet szól.

A MÉDIA VÉLT ÉS VALÓS VESZÉLYEI

A veszély időszakosan vagy tartósan fennálló, negatív, az egyént körülvevő környezet, illetve az adott kultúrkör értékeitől eltérő, romboló, a személyiségfejlődést hátráltató hatás. Mértéke több tényezőtől függ, az ártalom jellegétől (fizikai, szociális, érzelmi, esztétikai), valamint az ártalom forrásától (család, intézmény, média). A leginkább veszélyeztetett korosztály a gyermek- és fiatalkorúak korcsoportja, épp ezért kell fokozottan foglalkozni a témával. A hallgatókkal fel szoktuk dolgozni az ún. film-tízparancsolatot¹⁶, amely tíz pontban sorolja fel, mi tilos a képernyőn: 1. vallás kigúnyolása 2. meztelenség 3. kábítószer-kereskedelem 4. gyűjtögetés 5. rablás 6. kegyetlenkedés 7. gyermekbántalmazás 8. nők elcsábítása 9. halálos ítéletek végrehajtása 10. kínvallatás. A hallgatókat arról kérdezzük, véleményük szerint megvalósulnak-e ezek a pontok. Egyértelmű válaszuk szerint sajnos az ellenkezője érvényesül a gyakorlatban.

Az amerikai tv-programok 90%-ában láthatók erőszakos jelenetek,¹⁷ aminek következménye, hogy Magyarországon is hasonló átlagról beszélhetünk, hiszen a magyar tv-műsorok nagy része vagy az USA-ból érkezik, vagy amerikai mintára rendezik meg azokat. Az erőszakos cselekmények helytelen attitűd és viselkedési formák kialakulásához, agresszivitáshoz, brutalitáshoz vezet(het)nek. A gyerekek 8-9 éves korig képtelenek különbséget tenni a megrendezett és a reális valóság között, ezért mondhatjuk, hogy tévéeretség kialakulása 9-10 éves korra tehető. Ennél a pontnál megállunk egy kicsit a hallgatókkal és pszichológiai tanulmányaik felelevenítésére ösztönözzük őket.

10 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. 2. fejezet, 6.§/6.

11 2002. évi XX. törvény a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény jogharmonizációs célú módosításáról. http://www.maksz.com/file_jogszabaly/phpmhjmpC.pdf 5/B. § (1)-5/D. § (3) 2010.04.10.

12 Koncz István- Nagy Andor József: A média pedagógiai és pszichológiai problémái. 5 p.

13 Uo. 6 p.

14 Uo. 8 p.

15 bpk.nyme.hu/fileadmin/...1/.../MediaPedagogia/Medped-1-2.ppt. 5. dia

16 Koncz István- Nagy Andor József: A média pedagógiai és pszichológiai problémái. 121 p.

17 Uo. 128 p.

Piaget, Kohlberg és Erikson nevéhez fűződik az erkölcsi fejlődés vizsgálata. Ezzel kapcsolatban elmondhatjuk, hogy 9 éves korukig a gyerekek a konvencionális erkölcs szakaszában vannak, amikor a tetteket még a következmények alapján ítélik meg. Épp ezért, ha látnak egy filmet, amelyben valaki gyilkosságot követ el, de a tettet nem kapják rajta és nem büntetik meg, a gyerek a gyilkosságot nem fogja büntettként értelmezni, mert nem került sor a büntetésre. Nem volt a tettek következménye, így nem is volt igazi büntetés. 9-10 éves korukig azt tartják feltétlenül igaznak, amit másoktól (felnőttektől, tévében) látnak. Ekkor a szabályokat úgy fogadják el, ahogy vannak, amiket nem lehet megszegni, és ezért a televízió által sugárzott normákat is egyedül igaznak és megszeghetetlennek fogadják el. Ezért nevezzük csak 9-10 éves kor után tévéérettnek a gyerekeket, mert ekkortól tudnak különbséget tenni a televízió világa és a valóság között, és nem a filmek, a tévé világát fogadják el egyedül igaznak és megmásíthatatlannak. Ebben az életkorban kezdődik el az a folyamat, amikor a gyerekek kritikusan gondolkodva kezdik nézni a meséket, filmeket, vagyis tv-nézés közben már gondolkodnak a látottakon.

Három kutató vizsgálatait szoktuk kiemelni, akik a televízió káros hatásaival foglalkoztak, természetesen számos más kutatást is megemlítettünk. Dr. Velkey László gyermekgyógyász¹⁸ egyrészt abban látja a televízió legnagyobb veszélyét, hogy csábító, rossz példákat, hamis ideálokat közvetít, amelyek olyan veszélyekhez vezethetnek, mint az alkoholfogyasztás, a dohányzás, a szabad szexualitás, az agresszivitás, a bűnözés és a drogfogyasztás. A filmek gyakran közvetítenek reálisan el nem érhető életmódot, ami a nézőben elégedetlenséget kelt. Gondoljunk csak az amerikai filmek fényűző pompájára és luxusára! Ez a mai magyar nézőből az elégedetlenség érzését váltja ki. Emellett a híradók és filmek szorongást kelthetnek a nézőben. A híradókban rengeteg katasztrófáról, bűntényről, halálesetről hallunk, amely a lakosság egy részében félelmet gerjeszt, azt az érzést, hogy ez vele is megtörténhet. További káros hatása a tévének Velkey László szerint, hogy az egyéni és a családi napirend gyakran a televízió műsoraihoz igazodik. Nem jut elég idő a gyerek házi feladatával foglalkozni, mert kezdődik a szülő kedvenc tévéműsora. Velkey László kiemeli még a képernyő előtt ülés káros anatómiai hatásait is.

V. G. Mann 1987-ben – több mint 20 éve! – vizsgálta a média hatásait.¹⁹ Ő már akkor is abban látta az egyik legnagyobb veszélyt, hogy kevesebb idő jut a testi-lelki kapcsolódásra, játékra, ami izolációhoz vezet. A gyermek vagy akár a szülő is leül a tévé elé kikapcsolódni ahelyett, hogy a szabadban levegőzne, vagy egy jót beszélgetne társaival. Egy másik veszély abban rejlik, hogy lehetetlen a médiumoktól nyert tömeges információt feldolgozni. A média hamis képet közvetít a gyermekek számára a felnőttek világáról, s a televíziós reklámok is hamis információkat sugároznak, melyek konfliktusforrásokat eredményezhetnek a szülők és gyermekek között.

Buda Béla a média személyiségalkotó hatását vizsgálta²⁰, s megállapította, hogy az hitelesen nem mérhető, mivel minden ember különböző, így az átélt élményeknek más-más vonzata lehet: egy tényező az egyik emberből pozitív, a másiktól negatív hatást

18 Uo. 130 p.

19 Uo. 132 p.

20 Uo. 131 p.

válthat ki. Ezek éppígy lehetnek fejlesztő vagy romboló, megerősítő vagy elbizonytalanító jellegűek. Még ha a tényezőknél más-más vonzata is van a különböző személyiség típusokra nézve, az mindenesetre biztos, hogy a média személyiségalkotó hatással bír, csak ez a különböző embereknél más-más formában jelenik meg.

AZ AKCIÓ-RAJZFILMEK NEGATÍV HATÁSAI

Fontosnak tartjuk, hogy a kurzus során foglalkozzunk a rajzfilmekkel. Mivel a 6-12 éves gyerekek korosztályára koncentrálunk, ők még elsősorban rajzfilmeket néznek a tévében. Természetesen érdeklődnek más műsorok iránt is (valóságshow-k, híradók, sorozatok és reklámok). A rajzfilmek tekintetében megkülönböztethetünk klasszikus rajzfilmeket és akció-rajzfilmeket. Mivel az erőszak hatása műfaji típusonként eltér, arról kérdezzük a hallgatókat, milyen rajzfilmeket tudnának példaként említeni a két típusra.

Klasszikus rajzfilmek például a magyar alkotások közül a Vuk, a Mézga család, a Frakk, a macskák réme, a Vizipók-csodapók, a Pom-pom és a Magyar népmesék-sorozat; a külföldi rajzfilmek közül a Gumimacik, a Hupikék törpikék, a Frédi és Béni stb. (Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy ennek megítélése igen szubjektív, s a hallgatói csoport összetételétől nagyban függ a terítékre kerülő címlista, nálunk ezeket szokták leggyakrabban és legtöbbször említeni.) Sokszor téma a Tom és Jerry is, ennél a rajzfilmenél azonban meg kell jegyeznünk, hogy bár klasszikus és sok gyerek kedvence, megítélése szakmai körökben ellentmondásos, mivel egyes vélemények szerint rendkívül agresszív rajzfilmsorozat, így határvonalat képez a két típus között.

Akció-rajzfilmekre már kevesebb példát tudnak a hallgatók említeni, ide tartoznak a főként fiúk által kedvelt japán rajzfilmek (a Dragon Ball, a Pokemon), illetve a lányok kedvence, a Varázslatos álmok. Az amerikai rajzfilmek között is számos akció-rajzfilmet találhatunk: a Bolygó kapitánya, vagy a Cartoon Network csatorna meséi között a Tazmán ördög, a Tininindza teknőcök vagy a Dexter laboratóriuma. Az akció-rajzfilmekkel kapcsolatban kétfajta szemlélet alakult ki.²¹ Az egyik szerint nem jelentenek veszélyt, mert a gyerek komikusnak találja a rajzfilmekben megjelenő erőszakot. A másik szemlélet szerint veszélyesek, mert bagatellizálják és elfogadhatóvá teszik az öncélú erőszakot. A hallgatók egyöntetűen a második szemlélettel értenek egyet.

A következőkben az akció-rajzfilmek veszélyeit vizsgáljuk.²² Ezekben a mesékben ismételtetett klisék, érthetetlen kifejezések sokasága fordul elő, ezek többségét a gyerekek ugyan nem értik, de utánozzák. Az intenzív fény- és hangeffektusoktól folyamatosan a gyermekek izgalmi szintje. Ennek kapcsán felelevenítettünk olyan híreket, amelyek mesék gyerekekre gyakorolt káros hatásairól szóltak. Egy korábbi hír szerint többen is epilepsziás rohamot kaptak a Pokemon című rajzfilm villódzó fényeinek hatására. Egy másik gyerek kiugrott az ablakon, mert azt hitte, a rajzfilmhősökhöz hasonlóan ő is tud repülni, egy harmadik pedig leszúrta társát, mert az nem akarta vele elcserélni Pokemon-os kártyáját. Tovább folytatva a veszélyek tárgyalását megállapíthatjuk, hogy a gyermekben felgyülemlett érzel-

21 www.mediatudor.hu/.../tudastar_prezentaciok-a_media_hatasa_filmek_reklamok.ppt. 14. dia

22 Uo. 19. dia

mek, például a halálfélelem, nem oldódik a „happy end”-del, hanem állandósul benne az izgalmi szint, ami szervi panaszokhoz és szorongáshoz, csökkenő a koncentrációhoz vezet.

A KÖZVETÍTETT TANANYAGTARTALOM SZINTÉZISE

Összefoglalva a médiában rejlő veszélyeket²³ külön kell választanunk azok egészségügyi és mentális vonatkozásait. Egészségügyi szempontból beszélnünk kell arról, hogy a tévé előtti sok, rendszeres ülés árt a szemnek és a hát károsodását eredményezi, továbbá mozgásszegény életmódhoz, lustasághoz, fáradékonysághoz, sőt alvászavarhoz is vezet(het). Mivel a gyerekek szeretnek nassolni tévé nézés közben, a súlygyarapodás és az étkezési problémák is a lehetséges következmények között szerepelnek. Mentális szempontból a fantáziálást, félelmet, szorongást kell megemlítenünk. A gyerekek kevesebb időt töltenek a szabadban, kevesebbet játszanak a kortársakkal, kevesebbet sportolnak, mozognak. Az óvodások alvásigénye napi 10 óra, viszont gyakran még az esti filmet is megnézik. Mindennek pedig az a következménye, hogy másnap feszültek, agresszívek.

Mivel célunk az, hogy a hallgatókban tudatosítsuk a médiahasználat előnyeit, valamint felkészítsük őket az ebből eredő veszélyekre, fontos összefoglalni, súlyozottan kiemelni, mit tehetünk szülőként és pedagógusként a fent említett hatások és károsodások megismeréséért, illetve elkerüléséért.²⁴

- Feladatunk a pozitív változások elősegítése, illetve a negatív következmények csökkentése, ami elérhető például azzal, ha a gyermek felnőtt családtagjaival megbeszéli az élményeit.
- Hasznos, ha együtt tévéznek, és közben a szülő folyamatosan magyarázza a gyermeknek a látottakat, gyermeknyelven beszélnek róla.
- Nyomatékosítani kell, hogy csak mese, amit lát, és nem a valóság.
- A megnézett műsorokban ki kell emelni, illetve erősíteni az oktató és nevelő jelleget.
- A szülőknél emellett tudatosan kell a műsorok között válogatni, hogy a gyerek ne nézhessen meg mindent kontroll nélkül.
- Hangsúlyt kell helyezni a műsorok időpontjára, jellegére és a piktogramokra is.
- A más tevékenységre való elterelés is hasznos lehet, például kihívhatjuk a gyereket a szabad levegőre játszani vagy főzhetünk együtt a konyhában, de fontos, hogy eltiltani nem szabad a televíziótól.
- Törekedni kell a gyermeki fantázia kivirágztatására.
- Fontos, hogy a szülő megfelelő példával járjon a gyerek előtt, hisz nem lehet hiteles, ha a szülő is egész nap, illetve minden szabadidejében a televízió előtt ül.
- Ha a szülő egy rajzfilm DVD-t vagy a reklámokban látott játékot vesz a gyerekeknek, példával kell elől járnia, nem pedig „vak” fogyasztóként vásárolni, és közösen, felelősen dönteni a megvásárolt termékről.

23 Uo. 39. dia

24 Uo. 38. dia

A téma feldolgozása közben és végén ajánlani szoktunk néhány szakirodalmat a média világa iránt mélyebben érdeklődők számára, hiszen az a néhány óra, ami a médiapedagógia kérdéskörére jut, igen kevés az erről írott szakkönyvek, cikkek és tanulmányok megismerésére, feldolgozására.

Összegezve a tapasztalatokat elmondható, hogy a médiapedagógiai ismeretek oktatására, ezen belül mind a pozitívumok, mind a negatívumok bemutatására nagy szükség van. A pedagógusoknak egyrészt meg kell ismerniük a médiát, mint az oktatás lehetséges eszköztárát, és tudniuk kell alkalmazni a legújabb multimédiás eszközöket. Másrészt fel kell készíteniük a gyerekeket a média hatásainak befogadására, illetve részt kell venniük abban a folyamatban, amely lehetővé teszi az általa okozott károsodások megakadályozását. Mindezek mellett az sem elhanyagolható, hogy a pedagógusjelöltjeink mellett, hogy tanítók lesznek, minden remény szerint egyszer szülőkké is válnak, így kétszeresen is indokolt az, hogy megismerjék a média fejlesztő hatásai mellett annak veszélyeit is, és tisztában legyenek azzal, hogyan vértézhetik fel magukat a feljük áradó információáradattal, illetve hogyan védekezhetnek a káros következményekkel szemben.

IRODALOM

- Barta Erzsébet - Szijártó Imre: Iskoláskorú fiatalok mediabefogadási szokásai. In: Új Pedagógiai Szemle. 2000. 9. sz. 89-97. p.
- Kiss Judit: A televízió hatása a kisiskolás gyerekekre. In: Új Pedagógiai Szemle. 2004. 9. sz. 35-59. p.
- Koncz István- Nagy Andor József: A média pedagógiai és pszichológiai problémái. Szentendre, 2002, Fitt Image.

INTERNETES FORRÁSOK

- Bényei Judit: Az Alkonyzónától a Simpson családig. http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_02_nyar/06_alkonyzona/01.html 2010.04.10.
- Faludi Barbara: A televízió hatása a gyermekekre. Budapest, 2007. http://elib.kkf.hu/edip/D_13250.pdf 2010.04.10.
- Füredi Krisztián: Gyerekek és erőszakos tv műsorok - Ne a televízió nevelje fel a gyereket!(1-2.) http://pszichologia.blog.hu/2009/01/07/gyerekek_es_eroszakos_tv_musorok_ne_a_televizio_nevelje_fel_a_gyereket_pszichologia 2010.04.10.
- Karvalics László, Z.: Pokémonpedagógia, avagy hol is van a láncfűrész. http://209.85.129.132/search?q=cache:lo1c4XqfWU0J:www.kritikaonline.hu/kritika_06juliaug_cikkek_karvalics.html+epilepszi%C3%A1s+roham+a+m%C3%A9dia+hat%C3%A1s%C3%A1ra&cd=10&hl=hu&ct=clnk&gl=hu 2010.04.10.
- A média hatása az óvodáskorú gyermekekre. <http://bpk.nyme.hu/fileadmin/...1/.../MediaPedagogia/Medped-1-2.ppt> 2010.04.10.

- A média hatásai. www.mediatudor.hu/.../tudastar_prezentaciok-a_media_hatasa_filmek_reklamok.ppt 2010.04.10.
- Nádudvariné Tricskó Judit: A televízió és a gyermek. <http://www.freeweb.hu/logopedia/ker22/tricskoj.html> 2010.04.10.
- Szilády Szilvia: Erőszak és brutalitás a magyar televíziós műsorkínálatban. <http://www.c3.hu/-jelkep/JK993/szilady/szilady.htm> 2010.04.10.
- Thaisz Miklós: A legitimáció nélküli „negyedik hatalmi ág”. http://www.aja.hu/data/upload/ogy_thaisz_mikos.pdf 2010.04.10.
- 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról. http://www.maksz.com/file_jogszabaly/phpmhjmpC.pdf 2010.04.10.
- 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV 2010.04.10.
- 2002. évi XX. törvény a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény jogharmonizációs célú módosításáról. http://www.maksz.com/file_jogszabaly/phpmhjmpC.pdf 2010.04.10.
- Médiatörvény 2011 <http://mediapedia.hu/mediatorveny-2011>. 2011. 02. 03. <http://mediatorveny2011.com/>

A pedagógia XXI. századi reformjának szükségessége II.¹

DR. SZENCZI ÁRPÁD

A GYERMEKI FEJLŐDÉS SAJÁTÓSSÁGAIRA ÉPÜLŐ KERESZTYÉN ÉRTÉKKÖZPONTÚ PEDAGÓGIAI ISKOLA JELLEMZŐINEK RENDSZERE

Pedagógiai-antropológiai alapok

Az ember szabad választásra és megkülönböztetésre képes jó és rossz, igaz és hamis, szép és rútt között. Ebből adódik, hogy pedagógiánkban a jóságot, az igazságot, az igazságosságot és a szépséget alapvető értékeknek kell tekinteni.

Az ember szuverén személyiség, akinek élete másokkal való kölcsönhatásban teljesedik ki a családban, az iskolában-munkahelyen, a lakóhelyi, az anyanyelvi és az őt körülvevő kulturális, politikai és vallási közösségekben.

Az ember kultúrateremtő lény is, aki alakítja a környező világot, de – bár önmaga meghaladására képes – belőle kiszakadni nem tud, mivel önmaga is része a világnak.

Az ember felelősséggel rendelkező lény, akinek feladata, hogy megőrizze és gazdagítsa önmagát, az emberi közösséget, a természetet, amely otthona, de amely hatalma alatt is áll, és amelyet őriznie kell.

A gyermekek – adottságaikkal együtt – talentumokkal sáfárkodó, kiteljesedő, folyamatosan tökéletesedő, gondviselésre, nevelésre szoruló lények.

Az ember természeti és lelki világára vonatkozó ismeretkörök szorosan összetartoznak. Biológiai élete a többi lény életéhez hasonló jelenségeket mutat és minden élőlényre érvényes törvények alatt áll. Lelkivilága, azonban nem olyan, mint más élőlényeké. Az ember tudja: hogy él. Önmagára eszmél és a világra is. Ez az önmagát és a világot vizsgáló eszmélése teszi lehetővé, hogy nem olvad úgy bele a természet világába, mint a növény vagy az állat, hanem lelki világával a természet és az ösztönei fölé tud emelkedni. A humánológia napjainkra részletesen is elemzi az emberi természet eredetét. (Csányi, 1999) Nemcsak mi törekszünk tehát megismerni mások lelkét, hanem embertársainkban ugyanúgy alakul vélemény rólunk is. Karácsony Sándor „viszonyulásnak” nevezi ezt a képződményt, hiszen lelki életünk nem az egyik, vagy a másik lény ügye, hanem a köztük vibráló érzékeny hálózaté: a „társas lelki feszültség”.

Az önismeret fokozatos alakulása, kiteljesedése akkor kezdődik, amikor a kisgyermek először eszmél önmagára, saját nevét már jól használja és magát másoktól tudatosan megkülönbözteti. Fejlett önismeretre szert tenni nem könnyű feladat, hosszú utat tesz meg addig a lélek. Ezért sok ember sohasem éri el ezt a szintet. Önismerete voltaképpen annak van, aki látja saját jó tulajdonságait és gyenge oldalait és ismeri környezetét s abban való helyzetét. Manapság a fejlődéslelektan tanulmányozása során már részletesen, lépésenként szakaszolhatjuk a jelentős érési pontokat. Ahhoz azonban, hogy saját magunk képességeit megismerjük, és életünk jelen és várható körülményeit helyesen tudjuk mérlegelni, állandóan vizsgálni kell magunkat is. Ezt az önreflektív képességet folyamatos gyakorlás útján tökéletesíthetjük. (Nagy, 2000.)

Az egyes ember lelki minősége tehát hatással van a közösség életére is. A társadalom, a „társas sokadalom” az egyes emberekből áll. Fontos, hogy minél több lelkileg művelt, értékes ember legyen azért is, mert a közjó, a pozitív közvélemény alakulása az emberek lelki minőségén is múlik. Az egyes ember foglalkozik a társas környezet kérdéseivel is. Erről ítéletet mond, állást foglal. Ezekben az ítéletekben nyilatkozik meg az átlagos polgár lelki állásfoglalása. A nemzet sorsára nem lehet közömbös a milliók gondolkodása, érzelme, cselekvési képessége és készsége (Imre, 1928). Ez is mutatja a lelki élet kiművelésének nemcsak az egyes emberre, hanem a nemzet életére ható fontosságát is. Karácsony Sándor szerint van jellegzetesen magyar élet és lélek ugyanúgy, mint német, angol, vagy orosz. Gr. Széchenyi István, a nagy ön- és nemzetismerő hirdette írásaiban, hogy a nemzet legnagyobb értéke „a kiművelt emberfő”, akinek legfőbb feladata a közösség szolgálata, vagyis egy makroszintű társas viszonyulás.

A testi-lelki jelenségeink szorosan összefüggnek (szóma – psziché – pneuma egysége), mégis úgy tűnik, mintha a test megfoghatóbb (reálisabb) valami lenne, mint a meg nem fogható, tünékeny lelki jelenség. Azonban testi életünkről is csak a tudatunkban felmerülő lelki jelenségeinkből értesülünk. Csak azt tudjuk, amit észreveszünk, ami tudomásunkra jut. A természetes testi, anyagi folyamatokra tudatosan nem is figyelünk, még akkor sem, ha óriási változások történnek. Lükő Gábor *Az anyag és lélek* c. írásában a következőre hívja fel a figyelmünket: „Az anyag maradandó, tanítja a fizika. Halmazállapota változik, de mennyisége nem. Az ember teste anyag, de anyaga folyton változik. Szervezete

¹ A tanulmány első része a Magyar Református Nevelés 2010/4. számában olvasható.